Markku Ruotsila
Dosentti, Helsingin yliopisto
Professori, LCC International University
9.3. 2025

Yhdysvaltain ajankohtainen tilanne, Yhdysvaltojen rooli Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa toimintaympäristössä (VNS 9/2024 vp Valtioneuvoston puolustusselonteko)

Yhdysvaltain ulko- ja sisäpolitiikka ovat keskellä nopeaa, radikaalia, kokonaisvaltaista ja pitkävaikutteista muutosta. Vuoden 2025 presidentinvaaleissa äänestäjien enemmistö nimenomaan valitsi tällaisen muutoksen tien, ja kyselytutkimusten mukaan presidentti Donald Trumpin saamansa mandaatin pohjalta tekemillä linjauksilla on (joitain harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta) historiallisesti ottaen harvinaisen laaja kannatus. Myös vielä tulossa olevan muutoksen peruslinjat ovat ennakoitavissa. Niillä tulee olemaan huomattavia heijastusvaikutuksia paitsi Suomen ja lähialueiden toimintaympäristöön myös koko kansainväliseen järjestelmään, joka on jo valmiiksi murrostilassa. Kuten Henry Kissinger totesi jo vuonna 2018, Trump on yksi niistä harvinaisista ”hahmoista historiassa, jotka aika ajoin nousevat esiin merkitsemään yhden aikakauden loppua ja pakottamaan sen luopumaan vanhoista kuvitelmistaan” (Financial Times, 20.7. 2018).

Muutoksen perusta, skaala ja jatkuvuus

Tammikuussa 2025 alkanut muutos ei ole seurausta vain jostain Donald Trumpin oikusta, vaan sillä on takanaan jo pitkään rakentumassa ollut yleisen mielipiteen enemmistökonsensus. Suomalaisten päättäjien ei tulisi tuudittautua joukkotiedotusvälineissä tuon tuosta lietsottuihin harhakuvitelmiin siitä, että jokin Yhdysvaltain kotimainen toimija tulee ennen pitkää estämään tai peruuttamaan Trumpin lupaaman ja jo tekemän muutoksen toimeenpanon ja että Yhdysvallat palautuu Trumpin linjausten väitetystä ”poikkeamasta” johonkin totuttuun ”normaaliin”. Joitain harvoja yksittäistapauksia lukuun ottamatta näin yksinkertaisesti ei tule tapahtumaan nähtävissä olevassa tulevaisuudessa, joten tästä harhakuvitelmasta tulisi päästä eroon pikaisesti.

Joitain harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta yhdysvaltalainen oikeuslaitos ei tule kumoamaan Trumpin politiikkaa, sillä maan perustuslain toisen artiklan ja lukuisten korkeimman oikeuden ennakkopäätösten mukaan hänellä on sen toteuttamiseen oikeus toimeenpanovallan ainoana käyttäjänä. Kongressi ei tule sitä peruuttamaan, koska sen molemmat kamarit ovat Trumpin kanssa samanlinjaisten republikaanien hallussa. Myöskään ”kansa” ei tule lähtemään kaduille ja toreille luomaan oppositiossa olevien demokraattien ohjauksessa jotain sellaista ruohonjuuritason painetta, mikä pakottaisi Trumpin muuttamaan linjaansa, sillä selkeä enemmistö kansalaisista on lujasti useimpien Trumpin linjauksien puolella ja demokraattien kansansuosio historiallisen alhaalla.

Ovensuukyselyissä peräti 83% äänestäjistä halusi vuoden 2024 vaaleissa joko huomattavaa muutosta tai koko olemassa olevan järjestyksen perinpohjaista myllertämistä (CNN, 5.11. 2024). Sitä he ovat saaneet, siihen he ovat olleet tyytyväisiä ja sitä he haluavat vas-

takin. Uusimpien kyselytutkimusten mukaan 72% yhdysvaltalaisista haluaa Trumpin tavoittelemaa neuvotelurauhaa Ukrainaan, 66% kannattaa tämän aikaan saamiseksi aloitettuja neuvotteluja ja 60% hyväksyy myös suorat neuvottelut Venäjän kanssa. 54% tukee Trumpin Gazan ja Israelin konfliktiin liittyviä linjauksia, 76% haluaa toimia Iranin ydinlaitosten tuhoamiseksi ja 57% katsoo ulkomaille asetetut tariffit hyödylliseksi työkaluksi Yhdysvaltain etujen edistämisessä. Kaikista amerikkalaisista 76% kannattaa myös Yhdysvaltain valtionhallinnossa aloitettuja säästötoimia, 64% haluaa varmistaa liittovaltion virkailijoiden tottelevan presidenttiä ja 81% kannattaa rikoksiin syyllistyneiden laittomien maahanmuuttajien karkoituksia, 76% Yhdysvaltain etelärajan sulkemista ja 66% kaikkien maassa laittomasti olevien karkoittamista. Alaikäisten lasten ns. transhoitoja vastustaa 71% ja Trumpin antamaa määräystä vain kahden sukupuolen olemassaolon tunnustamisesta kannattaa 57% (Harvard/Harris, 24.2. 2025; RMG, 29.1. 2025; Axios/Ipsos, 19.1. 2025; Atlas Intel, 27.2. 2025; CBS News, 9.2. 2025; New York Times/Ipsos, 10.1. 2025).

Republikaaneista Trumpin tähänastisen toiminnan hyväksyy 91% ja konservatiiveista peräti 99%, joista 96% vahvasti (Fox News, 22.2. 2025; Atlas Intel, 27.2. 2025). Republikaanien kannatus on korkeammalla kuin koskaan mittaushistorian aikana ja demokraattien alhaisemmalla tasolla kuin koskaan mittaushistorian aikana (Quinnipiac, 19.2. 2025).

Huomionarvoisia ovat myös pidemmän aikavälin kehityskulut Yhdysvaltain yleisessä mielipiteessä sekä Naton että kansainvälisten poliittisten järjestöjen suhteen, kuten myös suhtautumisessa Venäjään. Yhdysvaltalaisten enemmistön luottamus Natoon on vähentynyt suhteellisen tasaisesti aina 2000-luvun alusta lähtien, ja vaikka 76% pitääkin sitä edelleen maalleen hyödyllisenä instituutiona, Yhdysvaltain Nato-jäsenyyttä kannattaa uusimmissa tiedusteluissa enää vain 48% — ja uusimman kyselyn mukaan republikaaneista olisi nyt *eroamisen puolella* jo 47%. Samanaikaisesti on Venäjää ystävällismielisenä valtiona pitävien osuus noussut lyhyessä ajassa 41%:iin republikaaneista ja 34%:iin kaikista amerikkalaisista, joskin Venäjän puolella Ukrainan sodassa on kaikista amerikkalaisista vain 4%. Yhdistyneiden kansakuntien kautta toimimista pitää republikaaneista tärkeänä ja kannatettavana enää vain 39%, ja kaikista amerikkalaisista vain 33% katsoo YK:n toimivaksi ja kykeneväiseksi vastaamaan aikamme haasteisiin (Emerson College Polling, 9.3. 2025; Gallup, 4.3. ja 29.2. 2025; CBS News/YouGov, 2.3. 2025).

Tätä mieltä on yhdysvaltalaisten selvä enemmistö tänään ja suurella todennäköisyydellä myös lähitulevaisuudessa, eikä kenenkään pitäisi uskotella itselleen muuta.

Yhdysvaltain ulkopolitiikan suuren linjan jatkumo

Donald Trumpin toimitavalliset erikoisuudet ja hyvinkin henkilökohtaiset korostukset tuovat omalaatuisen lisänsä nyt käynnissä olevaan kokonaisvaltaiseen muutokseen, mutta laajemmassa tarkastelussa kyse on Yhdysvaltain pitkän ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan pysyvien perusprinsiippien soveltamisesta radikaalisti jo muuttuneen ja käymistilassa

olevan maailmanjärjestyksen uuteen kontekstiin. Toisin sanoen Yhdysvallat on nyt suurelta osin palautumassa käytäntöihin, jotka olivat säännönomaisia sen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa ennen kylmän sodan aikakautta. Historiallisesti tarkasteluna tuon sodan tarpeisiin luodut kansainväliset poliittiset järjestöt, pysyvät liittolaisuussuhteet ja sääntökokonaisuudet ovat poikkeamaa pidemmästä jatkumosta, johon palaamiseksi on kasvanut paine jo pitkän aikaa, varsinkin muttei ainoastaan sikäläisessä oikeistossa.

Kuten ovat varsin kattavasti dokumentoineet muun muassa John Mearsheimer, Robert G. Kaufman, Timothy J. Lynch ja Robert S. Singh, Yhdysvallat on aina vaalinut toimintavapauttaan ja tarkannut ennen muuta omaa kansallista etuaan, jonka sen edistämiseksi se on suostunut lähinnä tiettyjä tehtäviä varten luotuihin *ad hoc*-tyyppisiin liittolaisuussuhteisiin, ”halukkaiden koalitioihin”. Perinteisesti kansainvälisiä poliittisia järjestöjä on karsastettu, ja milloin niiden jäsenyyteen on suostuttu, ne on lähtökohtaisesti rakennettu siten, että lopullinen määräysvalta pysyy *de facto* Yhdysvaltain käsissä. Tämä sääntö päti sekä Kansainliittoon että Yhdistyneisiin kansakuntiin. Kaiken tämän pohjana ja perustana on yhä vallalla (ainakin sikäläisessä oikeistossa) oleva kansallismytologia, jonka mukaan Yhdysvallat on kaikkia muita kansakuntia jotenkin ylempi ja globaaliin johtajuuteen lähtökohtaisesti oikeutettu maa, jonka oma kansallinen etu on sama asia kuin koko muun maailman etu, tajuaa muu maailma sitä vielä tai ei.

Yhdysvaltain oikeisto suostui ja mukautui kylmän sodan alussa luotujen ylikansallisten poliittisten järjestöjen olemassaoloon ja niiden rakentamaan ns. monenkeskeiseen sääntöpohjaiseen maailmanjärjestykseen, koska koki neuvostoliittolaisen kommunismin äärimmäiseksi ja myös tällaisia vastajärjestelyjä vaativaksi. Mutta aina kylmän sodan päättymisestä alkaen sikäläinen oikeisto on kapinoinut näitä järjestöjä ja järjestelyjä vastaan, jotka se kokee aikansa eläneiksi ja nyttemmin Yhdysvaltain suvereniteettia ja toimintavapautta rajoittavaksi. Näitä ylikansallisia poliittisia instituutioita vastustetaan myös siksi, että niissä itsellisesti toimivat ja omaa agendaansa edistävät vaaleilla valitsemattomat byrokraatit (mukaan lukien yhdysvaltalaiset) koetaan uhaksi demokratialle. Tällä tavalla ajattelevilla on nyt valta Yhdysvalloissa, ja tästä tosiasista tulisi olla hyvin tietoinen.

Donald Trump sanoittaa ja toteuttaa tällä tavoin rakentunutta ulkopoliittisten prinsiippien kokonaisuutta omilla kansalliskonservatiivisilla *America First* -linjauksillaan ja yleisemmällä, ”globalismin” vastustamisena sanoittamallaan eliittivastaisuudellaan. Kuten hän artikuloi yksityiskohtaisesti jo Puolassa kesällä 2017 pitämässään puheessa, hänen tulevaisuudenvisiossaan suvereenit kansallisvaltiot tekevät vapaaehtoista yhteistyötä, milloin ja missä asioissa haluavat, ilman erityistä tarvetta kansainvälisten poliittisten järjestöjen kautta institutionalisoituun sääntöpohjaiseen normistoon. Tällainen normisto on Trumpin *America First*- ajattelussa hyväksyttyä, milloin sen katsotaan palvelevan Yhdysvaltain etua, mutta sitä ei pidetä itseisarvona. Ajattelu pohjaa ulkopoliittisena realismina helposti

tunnistettavaan käsitykseen maailmasta anarkkisena kilpailupaikkana, jossa jokainen maa joka tapauksessa etsii itselleen maksimaalisia hyötyjä, olivat säännöt mitkä tahansa.

Vaikutukset Suomen ja lähialueiden toimintaympäristöön

Muutos Yhdysvaltain ulko- ja turvallisuuspoliittisessa linjassa voi edellyttää joitain Valtioneuvoston puolustusselonteossa esitettyjen painotuksien uudelleenarvioimisia. Myös Yhdysvaltain sisäpolitiikan uudet suunnat varsinkin sanan- ja uskonvapauden osalta voivat vaikuttaa lähitulevaisuudessa Suomen asemaan liittolaismaana tavoilla, joihin tulisi varautua ja mahdollisuuksien mukaan myös puuttua ennakoivasti.

Valtioneuvoston puolustusselonteko on oikeassa korostaessaan, kuinka Yhdysvaltain ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopiste on siirtymässä Euroopasta Tyynelle valtamerelle vastaamaan koettuun Kiinan haasteeseen. Kehityskulku tulee jatkumaan riippumatta siitä, kumpi poliittinen puolue on vallassa. Yksi seuraus tästä Kiinan ensisijaisuudesta on Trumpin hallinnon halu normalisoida suhteensa Venäjän kanssa ja siten rikkoa Ukrainan sodan aikana syntynyt Venäjän-Kiinan-akseli. Osittain tästä syystä Yhdysvallat voi olla valmis pakottamaan rauhaan Ukrainassa ehdoin, jotka eivät ole Venä-jälle yhtä epäsuotuisia kuin useimmat Euroopan maat (tai Ukraina itse) haluaisivat.

Ukrainalle myönnetyn aseavun keskeyttämisessä sen sijaan on kyse neuvottelutaktiikasta rauhanprosessin alkuun saattamiseksi, eikä tästä pitäisi tehdä mitään laajempia johtopäätöksiä. Keskeyttämispäätös ei tarkoita, että Yhdysvallat olisi nyt asemoitumassa Venäjän puolelle. Trumpin hallinnon päämääränä on mahdollisimman pikainen rauha niin, että suvereeni, itsenäinen ja vapaa Ukraina säilyy (ainakin suurimmassa osassa sen ennen sotaa hallitsemaansa maa-alaa), ja se tulee käyttämään kaikkia mahdollisia painostuskeinoja sodan sen osapuolen pakottamiseksi aselepoon, jonka se katsoo tätä estävän. Tämä voi yhtä hyvin (ja samanaikaisesti) tarkoittaa lisäpakotteita Venäjälle ja Venäjän taloudellista kuristamista (mm. kyllästämällä maailmanmarkkinat yhdysvaltalaisella öljyllä ja LNG-kaasulla) kuin väliaikaista Ukrainan asevun välineellistämistä.

Trumpin omaa suhtautumista Venäjään ovat aina määrittäneet hänen kokemuksensa kylmän sodan ajan kasvattina, joista hän on päätellyt seuraavaa: Venäjä kunnioittaa vain voimaa ja uskottua halukkuutta myös käyttää voimaa; sen voimaa vastaan on asetettava yhtä suuri tai suurempi vastavoima (paitsi sotilaallinen myös taloudellinen, kuten Ukrainan ns. mineraalidiilissä); liennyttäviä neuvotteluita on käytävä voima-asetelmasta mutta aina muistaen, että Venäjä haluaa yli kaiken tulla kohdelluiksi suurvaltana ja ”klubin jäsenenä”, eikä tuloksia kaipaavan tule sen tähden julkisesti ja julistuksellisesti moralisoiden nuhdella sen johtajia. Tällä tavoin Trump toimi edellisellä presidenttikaudellaankin, ja tällä tavoin toimimalla hänen onnistui estää Ukrainan sodan jo silloin alkaminen. Mistään tästä ei voida päätellä minkäänlaista ”venäjämielisyyttä”.

Vaikka yhdysvaltalainen (varsinkin republikaanien) yleinen mielipide onkin muuttumassa yhä Nato-epäileväisemmäksi, ei ole myöskään olemassa perusteita epäillä Yhdysvaltain Natoon sitoutumisen (mukaan lukien artikla viiteen sitoutumisen) kestävyyttä. Nato tuottaa Yhdysvalloille edelleenkin lisäarvoa ja rauhantilan palautus Eurooppaan on edelleenkin Yhdysvaltain kansallisissa intresseissä, kuten on Venäjän ylivaltapyrkimysten torjuminen. Tarkemmin sanottuna Yhdysvaltain Nato-sitoutumista ei ole syytä epäillä, *mikäli* eurooppalaiset Nato-maat lisäävät omia puolustusbudjettejaan huomattavasti, kuten presidentti Trump on toistuvasti vaatinut, ja ottavat kantaakseen entistä selvästi suuremman taakan myös Naton omasta budjetista. Kaikkien eurooppalaisten Nato-maiden tulisi sen tähden pyrkiä mahdollisimman nopeasti mahdollisimman lähelle Trumpin ehdottamaa puolustusbudjettien 5%:n BKT-tavoitetta.

Milloin mahdollista ja ainakin niin kauan kuin Trump pysyy Valkoisessa talossa, uudet puolustustarvikehankinnat kannattaa tehdä ensisijaisesti Yhdysvalloista. Tätä kautta hankitaan sympatiaa ja samalla parannetaan kauppatasetta, jonka epäsuhta EU-maiden ja Yhdysvaltain välillä on Trumpin hallinnolle suuri ongelma. Suomen kannattaa rohkaista myös muita EU-maita hankkkimaan Yhdysvalloista omia puolustustarvikkeitaan, mukaan lukien Ukrainalle luovutettavia asejärjestelmiä, kuten Naton pääsihteeri Mark Rutte on ehdottanut.

Mikäli Euroopan Nato-maat eivät ryhdy pikaisiin tämänmukaisiin toimiin, presidentti Trumpin hallinto käynnistänee uudelleen järeän painostuskampanjan, joka voi sisältää transatlanttisia epäluuloja ruokkivia uhkauksia Natosta eroamisesta, vaikka onkin tarkoitettu kaikkien Nato-maiden yhteiseksi hyväksi, siis Naton sotilaalliseksi vahvistamiseksi. Täytyy muistaa, että EU:ssa vaikka nyt epäillään Yhdysvaltain lojaliteettia yhteiselle puolustukselle, Yhdysvalloissa on jo aikoja sitten päätelty EU:n suurten Nato-maiden olevan oletusarvoisesti epälojaaleja. Näin on Yhdysvaltain oikeistossa tunnettu ainakin siitä lähtien, kun Ranskan Jacques Chirac, Saksan Gerhard Schröder ja Venäjän Vladimir Putin liittoutuivat vastustamaan Yhdysvaltain Irakissa vuonna 2003 aloittamia sotaoperaatioita. Ellei puolustusbudjetteja lisätä pikaisesti, tämä epälojaaliuden tuntemus vahvistuu entisestään.

Riippumatta eurooppalaisten Naton jäsenmaiden ratkaisuista on hyvin todennäköistä, että Trumpin hallinto tulee vetämään pois huomattavan osan tänne sijoittamistaan joukoista. Tämä toteutetaan osana nyt käynnissä olevaa liittovaltion säästöohjelmaa ja sanoitetaan Trumpille ominaisilla puheenparsilla siitä, kuinka Länsi-Eurooppa on aivan liian kauan elänyt loiselämää yhdysvaltalaisten veronmaksajien kustannuksella, vaikka pystyisi hyvin itsekin huolehtimaan omasta puolustuksestaan. Ainakin Yhdysvaltain edellisen hallinnon Eurooppaan tuomien 10 000:n sotilaan lisäjoukkojen poistaminen on näköpiirissä, mutta Trumpin hallinto voi ryhtyä poistamaan myös muita joukko-osastoja, kuten ovat tehneet kaikki edeltävätkin hallinnot aina 2000-luvun alusta lähtien. Suunnitelmissa on myös noin 35 000 sotilaan siirto Saksasta Unkariin. Sen sijaan Trump on johdonmukaisesti korosta-

nut, että kaikkia Yhdysvaltain Eurooppaan sijoitettuja joukkoja ei olla poistamassa, ei vaikka Venäjä sellaista vaatisikin osana Ukrainan rauhanjärjestelyjä. Ei ole olemassa mitään perustetta epäillä tätä vakuutusta.

Yhdysvaltain oman puolustusbudjetin suuruuden osalta viestit tulevasta ovat olleet ristiriitaisia. Yhtäältä ensi vuoden budjettiin on kongressissa suunniteltu sisällytettäväksi ainakin 100:n miljardin ja mahdollisesti 150:n miljardin dollarin verran lisäystä puolustusmenoihin. Toisaalla presidentti Trump on kuitenkin vihjaillut halustaan saada aikaan Yhdysvaltain, Venäjän ja Kiinan yhteinen kolmikantapäätös kunkin maan puolustusbudjetin supistamisesta puoleen. Tällaisten suunnitelmien toteutuminen lähitulevaisuudessa ei ole todennäköistä, mutta suomalaisen puolustuspolitiikan suunnittelussa niiden toteutumisen mahdollisuus tulee silti huomioida. Niin ikään tulisi olla tietoinen Trumpin useasti toistamasta ja hänelle henkilökohtaisesti hyvin tärkeästä halusta toteuttaa kaikkien suurvaltojen ydinaseriisunta.

Suomalaisten päättäjien tulisi lähtökohtaisesti olettaa, että sekä Trumpin hallinto että sitä seuraavat republikaanihallinnot asettavat Euroopan unionille tariffeja, ainakin vastavuoroisia sellaisia ja mahdollisesti muitakin. Näin tulee jatkumaan niin kauan kuin EU asettaa Yhdysvalloille korkeampia tariffeja minkä tahansa tuotteen osalta kuin ovat Yhdysvaltain EU:lle tähän asti asettamat tariffit – ja niin kauan kuin EU muilla säännöillään rajoittaa yhdysvaltalaisten tuotteiden alueelleen saapumista tai asettaa sakkoja esimerkiksi yhdysvaltalaisille sosiaalisen median yrityksille, kuten X:lle.

Niin ikään tulisi suomalaisten päättäjien ottaa hyvin vakavasti kaikki, mitä varapresidentti J.D. Vance totesi puhuessaan Münchenin turvallisuuskonferenssissa helmikuussa 2025. Vancen puheet EU:n instituutioihin ja direktiiveihin sisältyvästä ulkoistakin uhkaa suuremmasta sisäisestä uhasta demokratialle ja sananvapaudelle eivät ole vain hänen henkilökohtaisia mielipiteitään, vaan ne kuvastavat myös presidentti Trumpin ja laajemmin koko republikaanisen kentän tuntemuksia. Myös tämän takia Yhdysvaltain suhde EU:hun tulee säilymään hyvin ongelmallisena läpi Trumpin presidenttikauden, eikä Yhdysvaltain tule olettaa olevan kiinnostunut juuri minkäänlaisesta yhteistyöstä EU:n instituutioiden kanssa. Tässä tilanteessa kahdenvälisten suhteiden vaalimisen merkitys korostuu.

Sananvapauden osalta kaikella tällä on myös erityinen suoraan Suomea koskeva ja maamme Yhdysvaltain-suhteita vahingoittava ulottuvuus niin kauan kuin maassamme jatkuu oikeusprosessi kansanedustaja Päivi Räsästä vastaan ja muidenkin kristittyjen sananvapauden kaventamiseksi. Kyseinen oikeudenkäynti on huomioitu hyvin laajasti Yhdysvalloissa, ja se on jo vahingoittanut Suomen mainetta vakavalla tavalla. Myös Yhdysvaltain ulkoministeri Marco Rubio puuttui senaattorina toimiessaan asiaan, ja hänen alaisuudessaan Yhdysvalloilta on jollain aikavälillä odotettavissa myös virallisia toimenpiteitä. Sekä Yhdysvaltain ulkoministeriö että presidentti ovat lakisääteisesti velvoitettuja näihin toimenpiteisiin vuonna 1998 säädetyn IRFA-lain mukaan.

Lopuksi on vielä huomioitava Suomen ja lähiympäristön tilanteeseen olennaisesti vaikuttava hyvin Trump-keskeinen tekijä – Donald Trumpin persoona ja hänelle tyypilliset (ja hyvin tärkeät) lähtökohtaiset odotukset siitä, miten häntä ja Yhdysvaltoja tulisi kohdella. Tämän tason dynamiikkaa ei tule aliarvioida. Presidentti Trumpia tuleekin aina kohdella tarkkaan harkitulla tavalla sekä julkisuudessa että suorissa kontakteissa, eikä häntä tule koskaan lähteä ”ojentamaan” tai ”opettamaan”. Tämä on ensiarvoisen tärkeää. Epäkunnioittavaksi tai ylimieliseksi koetusta kohtelusta tai puheista voi koitua vakavia seurauksia.